

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Бош муҳаррир:
Раҳматов Анвар Исламович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абдоржон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юримдик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Окюлов Омонбой

*Юристлар малакасини ошириш маркази
профессори, юримдик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юримдик фанлар доктори, профессор*

Отахонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
ҳузуридаги Халқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суду раиси, юримдик фанлар доктори (DSc), доцент*

Баймолдина Зауреш Хамитовна

*Қозоғистон Республикаси Олий Суду
Академияси ректор, юримдик фанлари
номзоди*

Годунов Валерий Николаевич

*Белорус давлат университети Ўқув муассасаси
“Судьялар, прокуратура, суд ва адлия муассасалари
ҳодимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш
институту” директор, юримдик фанлари доктори,
профессор*

Масъул котиб: Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доцент,
юримдик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакци журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА
№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абборжон Анварович

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норкobilович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусајонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Баймолдина Зауреш Хамитовна

Ректор Академии правосудия при Верховном Суде Республики Казахстан, кандидат юридических наук

Годунов Валерий Николаевич

Директор учреждения образования "Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета", доктор юридических наук, профессор

Ответственный секретарь:

Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

**Chief Editor:
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

Baymoldina Zauresh

*Rector of the Academy of Justice at the Supreme
Court of the Republic of Kazakhstan, Candidate
of Legal Sciences*

Godunov Valeriy

*Director of the educational institution "Institute
for retraining and advanced training of judges,
employees of the prosecutor's office, courts and
justice institutions of the Belarusian State
University", Doctor of Law Sciences, Professor.*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Abdullaeva Shakhzoda

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ШИРИНОВ Джахонгир Джаббарович НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ШАКЛИНИНГ НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	8
2. ИСАБАЕВ Акмалжон Тешабаевич ЖИСМОНИЙ ВА ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ДАВЛАТ ИДОРАЛАРИГА МУЛККА ЭГАЛИК ҚИЛИШ ҲУҚУҚИ БИЛАН БОҒЛИҚ МУРОЖААТЛАРИНИ КЎРИБ ЧИКИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	15
3. ХОДЖАНИЯЗОВ Атаназар Джуманазарович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ТАШАББУСИ ҲУҚУҚИ.....	21
4. СУЛТАНОВА Сабохат Алишеровна АДМИНИСТРАТИВНОЕ УПРОЩЕНИЕ КАК КОМПОНЕНТ МОДЕЛИ «УМНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ» И СПОСОБ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	26
5. ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли МАЪМУРИЙ ИХТИЁРИЙЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСТИДАН САМАРАЛИ СУД НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ	32

**ҲУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ.
ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

6. НАРЗИЕВ Отабек Саъдиевич КАПИТАЛ БОЗОРИ БИЗНЕСНИ МОЛИЯЛАШНИНГ МУҚОБИЛ МАНБАСИ СИФАТИДА ..	37
7. РАҲМАТОВ Анвар Исломович ҲАВАСКОРЛИК ВА СПОРТ МАҚСАДИДА ОВ ҚИЛИШ СОҲАСИДАГИ ШАРТНОМАЛАР	45
8. КАЛАНДАРОВА Маликахон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА “ДАВЛАТ ЭҲТИЁЖЛАРИ” ДЕФЕНИЦИЯСИ.....	54
9. МАМАНАЗАРОВ Сардор Шухратович АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ ИЖРОИЯ ОРГАНИ: БОШҚАРУВ ВА РАҲБАРЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	62
10. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИСТЕЪМОЛЧИ БИЛАН ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР БУЗИЛГАНИДА УНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ	67
11. ЯКУБОВА Ирода ПОНИМАНИЕ КОЛЛЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ АВТОРСКИХ ПРАВ В ИСТОРИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ	76
12. АЛМОСОВА Шахноза Собировна ДОМЕН НОМЛАРИ ВА ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO БОҒЛИҚЛИК ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА МУАММОЛИ ҲОЛАТЛАР ТАҲЛИЛИ.....	81

**СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ**

13. ДЖУРАЕВ Ихтиёр Бахтиёрович ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМНИНГ СИФАТИ ВА РАҚОБАТБАРДОШЛИЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ПРОКУРАТУРАНИНГ РОЛИ	86
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

14. РУЗМЕТОВ Ботиржон Хайитбаевич КЛЮЧЕВЫЕ ПОНЯТИЯ, ЗНАЧЕНИЯ, ПРАВОВЫЕ ИСТОЧНИКИ ТЕОРИИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	91
15. РАШИДОВ Бехзод Нурбоевич ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШГА ҚЎЙИЛАЁТГАН ЗАМОНАВИЙ ТАЛАБЛАР ВА УЛАРНИНГ ХУСУСИЙ АЙБЛОВ ИНСТИТУТИ БИЛАН УЙҒУНЛИГИ.....	98
16. САИДОВ Баҳром Анварович ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИДА ШАХСНИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ	104

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

17. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли АЙБЛИЛИК ТЎҒРИСИДАГИ МАСАЛАНИ ҲАЛ ҚИЛМАЙ ТУРИБ ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	110
18. КУЗИЕВ Азизбек Равшанбекович ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИ АМАЛГА ОШИРУВЧИ ОРГАНЛАР ВА ТЕРГОВ БЎЛИНМАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	116

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

19. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна ХАЛҚАРО ТИББИЁТ ҲУҚУҚИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯСИДА СОҒЛИҚҚА БЎЛГАН ҲУҚУҚНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА РОЛИ	125
20. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна, МАҲАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ВА ЖАҲОН ТАЖРИБАСИНИ ҲИСОБГА ОЛГАН ҲОЛДА ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ	133
21. ГАНИБАЕВА Шахноза Каримбердиевна ОПЕКА И ПОПЕЧИТЕЛЬСТВО НАД ДЕТЬМИ, ОСТАВШИМИСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ – ПУТЬ К ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ	141
22. SUYUNOVA Kumush Akhatovna DIMENSIONS OF HUMAN RIGHTS AND DEROGATION CLAUSES DURING COVID 19 PANDEMIC UNDER ARTICLE 15 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS (ECHR)	147

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ТУРДИАЛИЕВ Муҳаммад Али Пўлатжон ўғли ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАР ДОИРАСИДА ИНГЛИЗ ҲУҚУҚИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБАСИ	151
---	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

ТУРДИАЛИЕВ Муҳаммад Али Пўлатжон ўғли
Тошкент давлат юридик университети
“Халқаро хусусий ҳуқуқ” кафедраси ўқитувчиси
E-mail: turdialiyev95@gmail.com

ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАР ДОИРАСИДА ИНГЛИЗ ҲУҚУҚИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБАСИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ТУРДИАЛИЕВ М.П. ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАР ДОИРАСИДА ИНГЛИЗ ҲУҚУҚИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБАСИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2020), Б. 153-158.

 6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6-23>

АННОТАЦИЯ

Мақолада эркин иқтисодий зоналар фаолияти, уларнинг ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятлари, уларга инглиз ҳуқуқини жорий масалалари ва бу борадаги халқаро тажриба таҳлил қилинган. Амалга оширилган таҳлиллар натижасида эркин иқтисодий зоналарга инглиз ҳуқуқини жорий этиш истиқболлари кўрадиб ўтилган.

Калит сўзлар: эркин иқтисодий зоналар, инглиз ҳуқуқи, офшор, ҳуқуқий режим.

ТУРДИАЛИЕВ Муҳаммад Али Пулатжон угли
Предподаватель кафедры “Международное частное право”
Ташкентского государственного юридического университета
E-mail: turdialiyev95@gmail.com

ЗАРУБЕЖНЫЙ И НАЦИОНАЛЬНЫЙ ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ПРАВА В РАМКАХ СВОБОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется деятельность свободных экономических зон, особенности их организации, вопросы внедрения английского права и международный опыт в этой сфере. В результате анализа показаны перспективы внедрения английского права в рамках свободных экономических зон.

Ключевые слова: Свободные экономические зоны, английского право, офшор, правовой режим.

TURDIALIYEV Mukhammad Ali
Lecturer at Private International Law department of Tashkent State University of Law
E-mail: turdialiyev95@gmail.com

FOREIGN AND NATIONAL EXPERIENCE IN IMPLEMENTING ENGLISH LEGISLATION WITHIN FREE ECONOMIC ZONES

ANNOTATION

The article analyzes the activities of free economic zones, features of their organization, topical issues of implementation of English law and international experience in this area. The analysis shows the prospects for the introduction of English law within the free economic zones.

Keywords: Free economic zones, English law, Offshore, legal regime.

Хорижлик инвесторларни мамлакатга етаклович омил сифатида эркин иқтисодий зоналар фаолиятини алоҳида эътироф этишимиз мақсадга мувофиқдир. Эркин иқтисодий зоналар ташкил этилиш тарихи ўрта асрларга бориб тақалади. Айнан XX асрнинг иккинчи ярмида дунё иқтисодиётининг глобаллашуви, кўпгина мамлакатларнинг жаҳон иқтисодиётига қўшилиб кетиши уларнинг худудларида эркин иқтисодий зоналарнинг вужудга келишига олиб келди. Бугинги кунга келиб дунё бўйлаб 2100 га яқин турли кўринишдаги эркин иқтисодий зоналар фаолият кўрсатиб келмоқда.

Эркин иқтисодий зоналарнинг яратилиши ва самарали фаолият кўрсатишининг жаҳон тажрибасини таҳлил қиладиган бўлсак, расман биринчи эркин иқтисодий зона 1934-йилда АҚШда ташкил этилган. Ушбу иқтисодий зоналар вужудга келиш тарихи 1929-1933-йилларда биринчи йирик жаҳон иқтисодий инқирозидан сўнг АҚШнинг 1932-йилда сайланган 32-президенти Ф.Рузвельт томонидан амалга оширилган иқтисодий ва сиёсий ислохотлар билан боғлиқ. Кейинчалик АҚШда 1950 ва 1991 йилларда эркин иқтисодий зоналар тўғрисидаги қонунга, мазкур маконлар функцияларини кенгайтиришга қаратилган, катта ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди.

Бугунги кунда АҚШда эркин иқтисодий зоналарнинг уч тури фаолият кўрсатмоқда: эркин савдо зоналари, тадбиркорлик зоналари ва технологик парклар. Эркин иқтисодий зоналарнинг яна бир муваффақиятли тури 1957 йилда Ирландиянинг жанубий-ғарбида бунёд этилган “Шеннон” аэропорти яқинидаги экспорт ишлаб чиқариш зонаси ҳисобланади. Маълумки “Шеннон” аэропорти Европадаги энг катта аэропортлардан бири ҳисобланиб, у трансатлантик қатновларни амалга оширадиган ҳаво лайнерларини ёқилғи қуйиб олиши учун энг қулай аэропорт ҳисобланган. Бироқ, 1950-йилларга келиб тўхтовсиз узок масофага учадиган реактив самолётларнинг яратилиши “Шеннон” аэропортининг аҳамиятини бирдан тушириб юборди. Мазкур вазият ўша худудларда иммигрантлар ва ишсизлар сонини кўпайишига, иқтисодиётни эса инқироз ёқасига олиб келди. Ирландия ҳукумати бундай вазиятдан безовталаниб, ушбу муаммони ҳал этиш учун учта асосий вазифани ўз олдига қўйди: яъни, аэропорт яқинида ишлаб чиқариш паркни яратиш, туризм ва савдо-сотик орқали аэропорт фаолиятини такомиллаштириш, одамлар бандлигини ошириш ва иммиграцияни олдини олиш. Натижада 1959 йили эркин экспорт ишлаб чиқариш зонаси ташкил қилинди. Ушбу иқтисодий макон халқаро туризм ва божсиз савдо – сотик орқали ривожланди ва дунёда биринчи марта у ерда “Duty free” савдо дўконлари очилди. 1990 йилларга келиб бу худудларда “Лимперик” инновация маркази очилди. Кейинчалик кўплаб мамлакатлар эркин иқтисодий зоналарни ташкил этишда Ирландия тажрибасидан фойдалана бошлаганлар [7].

Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги доирасида эркин иқтисодий зоналарнинг яратилиши ва фаолияти 1990-йилга келиб СССР ни парчаланиши ва Россияда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан жадал ривожлантириш, чет эл капитали ва технологияларини жалб этиш учун қулай шароитлар яратиш, бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида хўжалик юритишнинг илғор шакллари такомиллаштириш мақсадида тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишнинг махсус режимига эга бўлган алоҳида зоналар – эркин иқтисодий зоналар яратишга алоҳида эътибор қаратилиши билан боғлиқ ҳисобланади.

Россия Федерациясида 1999-йилга келиб 10 дан ортик эркин иқтисодий зоналар яъни, Приморе ўлкасида “Находка”, Читин областида “Даурия”, Сахалин областида “Сахалин”, Калининград

областида “Янтарь”, Олтой ўлкасида “Алтай”, Еврей автоном вилоятида “Эва”, Санкт-Петербургда “ЛЗСП”, Кемерово областида “Кузбасс”, Ленинград областида “Выборг”, Новгород областида “Садко”, Ингушетияда “Ингушетия”, Кабардино-Балкарияда “Кабардино-Балкария” лар яратилган. Бугунги кунда Россия Федерациясида 30 га яқин эркин иқтисодий зоналар фаолият олиб бормоқда [7].

Марказий Осиё мамлакатларида кўшни, Қозоғистон Республикасида ҳам “Астана – янги шаҳар”, “Морпорт Актау”, “Онтустик”, “Ахборот технологиялар парки”, “Бурабай” каби 5 та эркин иқтисодий зоналар яратилган бўлиб, уларнинг фаолияти ҳам ўзининг миллий қонунчилиги асосида тартибга солинади. “Отнустик” эркин иқтисодий зонаси фаолиятини ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солинишини таҳлил қиладиган бўлсак мазкур эркин иқтисодий ҳудуд 2007 йил 6 июндаги 274-III-сонли “Қозоғистон Республикасида алоҳида иқтисодий зоналар тўғрисида” ги Қонун ва Қозоғистон Республикаси Президентининг 2005-йил 1 июлда кучга кирган “Отнустик” эркин иқтисодий зонасини ташкил қилиш тўғрисидаги Фармони ва шу Фармон асосида тасдиқланган Низом асосида тартибга солинади [8].

Осиёда шиддат билан ривожланаётган ЯИМ бўйича дунёда АҚШдан кейин иккинчи ўринда турувчи Хитой Халқ Республикасида эркин иқтисодий зоналар 1980-йилдан бошлаб ташкил этила бошлаган. Хитойдаги биринчи эркин иқтисодий зоналар “махсус иқтисодий зоналар” сифатида ташкил этилган бўлиб, улар: Шенчжен, Чжухай, Шан тоу ва Сяминда ҳисобланади.[3]

Ушбу махсус иқтисодий зоналарда асосан қайта ишлаш саноати, шунингдек, савдо-майиший тизим ривожланган. Жаҳон банки томонидан тақдим этилган маълумотларга кўра Хитой дунёда хорижий инвестиция киритиладиган энг йирик мамлакат ҳисобланади.

Юқоридаги Америка, Ирландия, Хитой, Россия, Белоруссия, Қозоғистон, давлатларининг эркин иқтисодий зоналарни ташкил этилиши ва фаолиятининг ҳуқуқий жиҳатларини қиёсий таҳлили шундан далолат берадики, эркин иқтисодий зоналарни ташкил этиш ва фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишда Россия ва Хитой тажрибаларидан кенгроқ фойдаланилса мақсадга мувофиқ бўлар эди. Чунки уларда эркин иқтисодий зоналар бўйича ўзига хос ижобий натижаларга эришилган: биринчидан, бугунга келиб ушбу давлатларда бир неча эркин иқтисодий зоналари самарали фаолият кўрсатиб келмоқда, мазкур вазият эркин иқтисодий зоналар ўртасидаги рақобатни янада кучайтиради, пировард натижада ҳар бир эркин иқтисодий зона хорижий инвестицияларни жалб этиш бўйича турли кўринишдаги имтиёз ва қулайликларни яратишга интиладилар, бу эса эркин иқтисодий зоналар фаолиятини самарадорлигини янада оширади.

Дунё давлатларининг кўп йиллик халқаро тажрибаси иқтисодиётни соғломлаштириш ва ҳаётга янги иқтисодий ғояларни қабул қилаётган давлатларнинг алоҳида ажратилган ҳудудларда эркин иқтисодий зоналарни ташкил этиши самарали эканлигини кўрсатиб турибди. Бугунги кунда эркин иқтисодий зоналар давлатларнинг ташқи иқтисодий фаолиятида муҳим аҳамият эга.

Мавзу бошида эркин иқтисодий зоналари биринчилар вужудга келиш тарихи ўрта асрларга бориб тақалишини айтиб ўтган эдик, шу фикримизга исбот сифатида айтадиган бўлсак, биринчи эркин савдо-иқтисодий зоналари XII-XIII асрларда вужудга кела бошлаган. Хусусан, улар шарқий ва ғарбий Европа давлатлари ўртасидаги савдо муносабатларида муҳим аҳамият касб этган. Мисол тариқасида тарихдан бизга маълум бўлган Швабия ёки Ганза иттифоқ шаҳарларини олишимиз мумкин. Кейинроқ эркин савдо зоналари XVI-XVII асрларда Италия, Германия ва Россияда ҳам ташкил этила бошланган. Бугунги иқтисодий зоналарга ўхшаш биринчи саноат-ишлаб чиқариш зонаси юқорида келтириб ўтилганидек, 1959-йилда Ирландиянинг Шеннон аэропортида ташкил этилган.

Эркин иқтисодий зоналар ташкил этиш уларни фаолиятини самарали ташкил этишда бугунги кунда Жанубий-шарқий Осиё давлатлари ҳамда Хитой етакчилик қилмоқда. Хитойда ташкил этилган эркин иқтисодий зоналар ташкил этилиётганда улар олдига ташқи дунёга чет эл капитали ва технологияларини, шунингдек, иқтисодий ислохотларни амалга ошириш полигонининг “ойна”си сифатидаги вазифалар қўйилган, улар орқали Хитойга капитал, юқори технологиялар, бошқариш тажрибаси кириб келган ва мамлакатнинг барча минтақаларида адаптация қилиш учун

фойдаланилган [4].

Хитой ва Ўзбекистон Республикасининг эркин иқтисодий зоналар ташкил этишдаги қончиликларида бир қатор ўхшаш тарафлар ҳам мавжуд бўлиб, масалан Хитойда индустриал зоналарни фаолият юритиш муддати 30 йил қилиб белгиланган бўлиб, ушбу муддатни узайтириш бу ҳудудда фаолият юритаётган тадбиркорлик субъектлари таклифи билан ёки ҳукумат қарорига биноан амалга оширилиши мумкин.

Эркин иқтисодий зоналар ташкил қилиш ҳамда ушбу зоналарга хорижий инвестицияларни жалб қилиш борасида бир қатор мамлакатлар тажрибалари ўрганилиб, стратегик жиҳатдан қулай бўлган, хомашё ва ишлаб чиқариш учун барча шароитлар бор бўлган шаҳарлар ва регионларда, республикамиз экспорт салоҳияти ва ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш мақсадида алоҳида Фармонлар асосида бир қатор эркин иқтисодий зоналар ташкил этилди ва ҳозирда ҳам ташкил этилмоқда.

Ҳозирги кунда бутун дунё иқтисодиёти ўзаро чамбарчас боғланиб, бир-бирисиз ривожлана олмайдиган даражада киришиб кетди. Статистик маълумотларга кўра бугунги кунда бутун дунё бўйича 2100 га га яқин эркин иқтисодий зоналар фаолият кўрсатиб келмоқда. Уларнинг 450 таси эркин савдо зоналари, 400 таси илмий-ишлаб чиқариш зоналари, 300 дан ортиғи ишлаб чиқариб экспорт қилиш зоналари, 200 га яқини махсус зоналар (афшор марказлар, рекреация зоналари, экологик-иқтисодий зоналар ва туристик зоналардан) ҳисобланади [6].

Республикамизда иқтисодиётимизни тубдан ислоҳ қилиш, эркинлаштириш ва модернизатция қилиш борасида ҳар томонлама асосли ва чуқур ўйланган сиёсат амалга оширилмоқда. Бу сиёсат эса давлатимизни инқирозлар ва бошқа таҳдидларнинг салбий таъсиридан ҳимоя қилмоқда, мустаҳкам ишончли ҳимоя воситасини яратмоқда десак муболаға бўлмайди.

Мамлакатимиз мустақилликка эришгач ўз иқтисодиётига чет эл инвестицияларини жалб этиш учун қулай шарт шароитлар яратиш ва уларни ҳуқуқий ҳимоя қилиш дастурлари ишлаб чиқилди ва инвестицион муҳитни яхшилаш учун бир қатор қонун, қарор ва фармонлар чиқарилди. Хусусан, мамлакатимизда эркин иқтисодий зоналар фаолияти янги таҳрирда қабул қилинган 2020 йилдаги Ўзбекистон Республикасининг “Махсус иқтисодий зоналар тўғрисида”ги Қонуни билан тартибга солинади. Шунингдек, эркин иқтисодий зоналар ташкил этиш бўйича 2008-йил 2 декабрдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Навоий вилоятида эркин индустриал-иқтисодий зона ташкил қилиш тўғрисида”ги, “Жиззах” махсус индустриал зонасини барпо этиш тўғрисида 2013-йил 18-мартдаги ПФ-4516-сон фармони, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-йил 12-январдаги ПФ-4931-сонли “Ургут”, “Ғиждувон”, “Қўқон” ва “Ҳазорасп” эркин иқтисодий зоналарини ташкил этиш тўғрисида”ги фармони; 2017-йил 5-майда эълон қилинган “Нукус-фарм”, “Зомин-фарм”, “Косонсой-фарм”, “Сирдарё-фарм”, “Бойсун-фарм”, “Бўстонлик-фарм” ва “Паркент-фарм” Эркин иқтисодий зоналарини ташкил этиш тўғрисидаги ва бошқа фармонларни кўриб чиқадиган бўлсак, бугунги кунда деярли эркин иқтисодий зоналарга инвестиция киритаётган инвесторлар учун барча қулайликлар яратилаётганлигини ва янгидан-янги эркин иқтисодий зоналар ташкил қилинаётганлигини гувоҳи бўламиз.

Юқоридаги номи қайд этилганларидан ташқари Ўзбекистон Республикаси Президент Ш.М.Мирзиёевнинг 2019 йил 15 май кунидаги ПФ-5719 сонли фармони билан тасдиқланган “Навоий вилоятини инновацион, юқори технологияларга асосланган, экспортга йўналтирилган ва импорт ўрнини босадиган ишлаб чиқаришлар учун эркин иқтисодий зона сифатида белгилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармонини алоҳида эътироф этишимиз лозим. Чунки ушбу фармонининг 21-бандида адлия вазирлиги, Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги «Навоий» ЭИЗ дирекцияси» АЖ ва бошқа манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда хорижий экспертларни жалб қилган ҳолда икки ой муддатда «Навоий» ЭИЗ» ҳудудида иш юритишда инглиз тилидан фойдаланиб, инглиз стандартлари, тамойиллари ва нормалари асосида «Навоий» ЭИЗ» иштирокчилари ўртасидаги муносабатларни тартибга солишни назарда тутувчи алоҳида ҳуқуқий режим ўрнатиш бўйича таклифлар киритиш топширилди.

Шу ўринда инглиз ҳуқуқи ва унинг ўзга хос хусусиятларига ҳам қисқача тўхталиб ўтишни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз. Инглиз ҳуқуқига асосланган махсус ҳуқуқий режим – маълум

худудда фаолиятнинг у ёки бу тупини тартибга солишда инглиз ҳуқуқи нормаларига асосланган қоидалар мажмуи. Инглиз ҳуқуқи бошқа сўз билан айтганда Англия ва Уэлс ҳуқуқи ёки умумий ҳуқуқ (Common Law) ҳам деб аталиши мумкин.

Мамлакатимизда олиб борилаётган туб ислохотларнинг асл моҳияти инвестиция муҳитини яхшилаш, иқтисодийни ривожлантириш орқали халқ фаровонлигига эришишдан иборат. Мамлакатга инвесторни жалб қилиш учун унга қулай муҳит, кенг имконият яратиш лозим. Бу борада инглиз ҳуқуқи етакчи тизим сифатида кенг қўлланилмоқда. Халқаро ҳуқуқ ва бизнесда кенг қўлланиладиган инглиз ҳуқуқи (English law) деган тушунча мавжуд. Ривожланган мамлакатларда инвесторлар ўзи билган инглиз ҳуқуқи тизимида иш олиб боришади.

Инглиз ҳуқуқи бир неча давлатлар ҳуқуқ тизимининг энг афзал жиҳатларини ўзида жамлаган ҳуқуқ мажмуаси бўлиб, қўшма корхоналар тузиш, инвестиция киритишда ундан кўп фойдаланилади. Эгилувчанлик, шаффофлик, башорат қила олиш ва энг муҳими, тезлик бу тизимнинг афзал жиҳатларидир. Қонунлар бизнес манфаатлари учун хизмат қилиши лозим, инглиз ҳуқуқи эса айна шу имкониятни беради.

Халқаро эксперт Себастьян Лоусоннинг фикрига кўра, дунёдаги арбитраж марказларининг 40 фоизи айнан инглиз ҳуқуқи асосида иш юритиши бежизга эмас, албатта. У очик тизим, зиддиятларни самарали ҳал этиш имконини беради. Инглиз ҳуқуқини мен «бағрикенг» деб сифатлайман. Чунки унда сотувчи ҳам, харидор ҳам жабр кўрмайди. Ҳар иккисининг манфаатлари инобатга олинади. Бу ҳуқуқ тизимида кўра, шартнома аниқ ва лўнда тузилиши керак, абстракт тушунчалар унинг учун ёт [5].

Мамлакатимизда инглиз ҳуқуқини жорий этиш объекти сифатида “Навои” эркин иқтисодий зонаси назарда тутилган. Бизга маълумки, хорижлик инвесторлар бизнинг маҳаллий қонунларни ҳар доим ҳам яхши тушунавермайдилар. Тушунмаслиги эса инвесторлар томонидан хавотирли ҳолатларни юзага келтиради. Инглиз ҳуқуқи жорий этиш эсайнан ушбу хавотирларни бартараф мақсадини кўзлаган. Албатта, баъзи зарур бўлган ҳолатларда эркин иқтисодий зонада Ўзбекистон Республикаси қонунлари амал қилади. Аммо инвестор талаб қилган ҳолатларда унга инглиз ҳуқуқи асосида мурожаат қилиш имкони кафолатланганлиги инвесторга катта ишонч беради. Албатта, инглиз ҳуқуқини жорий этишнинг ўзига ҳос ташкилий жиҳатлари ҳам мавжуд. Яъни инвестор талаб қилган ҳолатда инглиз ҳуқуқини қўллаш учун мамлакатимизда етарли даража ва малакадаги кадрлар ҳам бўлиши лозим.

“Навои” Эркин иқтисодий зонасига инглиз ҳуқуқини жорий этишда инвесторнинг манфаатларини ҳимоя қилиш нуқтаи назаридан ёндашиш керак. Айнан шу жиҳатдан инвесторларга қўшимча кафолат тақдим эта олишимиз мумкин. Инвестор ўзи тушунган ҳуқуқ нуқтаи назаридан ўзини янада яхшироқ ҳимояланганлигини ҳис этади.

Бундан келиб чиқиб инвесторлар Ўзбекистон ҳуқуқи ёки қонунчилигига ишонмайди, деган фикрга келиш ноўрин. Чунки ҳали ҳамон миллий қонунчилигимиз ва уни амалда қўллашда бир қанча муаммоли ҳолатлар мавжуд. Амалдаги рискларга келгасак эса менимча ҳали ҳам инвесторларни тўхтатиб турган муммоли ҳолатлар мавжуд. Статистикага қарайдиган бўлсак, мамлакатимизга инвестиция киритишга қизиқиш билдирган инвесторлар орасида сон жиҳатдан Ғарблик инвесторлар унча кўпмас, улар атиги бир неча фоизни ташкил этади. Асосий инвесторлар ҳали ҳам Россия, Хитой ва яқин қўшни мамлакатларимиздан. Америка ва европалик инвесторларга келсак, Ғарблик инвесторларда мамлакатимизга нисбатан инвестиция киритишга қизиқиш катта, шу сабабли уларни жалб этиш мақсадида қўшимча чоралар кўришимиз лозим эди. Инглиз ҳуқуқини жорий этиш эса мана шундай чоралардан бири дейишимиз мумкин.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки бўлсак, Ўзбекистон иқтисодий ривожланиш йўлида катта қадамлар ташлади. Шуни ҳисобга олиб, бизнес юритиш, сармояларни жалб қилиш имкониятлари билан бир қаторда, Ўзбекистонда инглиз қонунчилигини қўллаш вақти ҳам келди. Албатта, мамлакатингиз қонунчилиги ҳамда инглиз қонунлари ўртасида фарқлар мавжуд. Аммо инглиз ҳуқуқи халқаро битимларда кўпроқ қўлланилади ва бу иш муносабатларида маълум даражада эркинлик ва мослашувчанликни таъминлайди.

Инглиз ҳуқуқи аллақачон бизнес учун одатий ҳолга айланган деб айтишимиз мумкин. Бу халқаро бизнес экспертлари ҳамда инвесторлар томонидан шартнома муносабатларида фойдаланиладиган энг фойдали воситадир. Яъни бу механизм халқаро бизнеснинг ҳуқуқий асоси дейишимиз ҳам мумкин.

Мамлакатимизда инглиз ҳуқуқининг татбиқ этилиши давлат ва инвесторлар ўртасидаги ўзаро турли баҳслар, тушунарсиз ҳолатлар ёхуд халқаро микёсда тадбиркорликни ривожлантиришда юзага келадиган муаммоларни ижобий ҳал этишга имкон беради. Инглиз ҳуқуқи мамлакатингизда хорижий сармояларини жалб қилишда муваффақият келтиради. Бу эса Ўзбекистоннинг иқтисодий барқарорлигини таъминлашда қўл келади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг 17.02.2020 йилдаги ЎРҚ-604-сон “Эркин иқтисодий зоналар тўғрисида”ги Қонуни // URL: <https://lex.uz/docs/4737511>)
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Навоий вилоятини инновацион, юқори технологияларга асосланган, экспортга йўналтирилган ва импорт ўрнини босадиган ишлаб чиқаришлар учун эркин иқтисодий зона сифатида белгилаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2019 йил 15 майдаги ПФ-5719-сон Фармони. // URL: <https://lex.uz/docs/4339936>).
3. Wall D. Special Economic Zones in China: the administrative and regulatory framework // The journal of Asian affairs, № 2, 2000, p.64.
4. Champel N., Adlington P. China business strategies //Oxford Pergamon – Press, 2002 p.53
5. Халқаро эксперт Себастьян Лоусоннинг “Tashkent Law Spring” халқаро юридик форуми доирасидаги маърузасидан. Тошкент. 2019 йил. 25-26 апрель
6. <http://www.worldbank.org//data>
7. <http://www.sakharov.ru>
8. <http://www.pavlodar.com>